

Мадярбекова А.Б.¹, Ибраева А.Е.², Мукаш С.А.³

¹ *аймақтану кафедрасының 1-курс докторанты,*

e-mail: aiym_bakhytkali@gmail.com

² *аймақтану кафедрасының доценті,*

e-mail: aigerimibrayeva7@gmail.com

³ *аймақтану кафедрасының аға оқытушы,*

e-mail: saltanat@inbox.ru

*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ.*

ҚАЗАҚСТАН МЕН ӘЗІРБАЙЖАН КАСПИЙ ЖОБАСЫНДА

Аңдатпа

Қазақстан Республикасы мен Әзірбайжан Республикасы өздерінің қарым-қатынастарын бейбітшілік келісімшарттары мен келісімдер негізінде құруға ұмтылады.

Мемлекеттер өздерінің ұстанымдарының аймақтық және халықаралық сипаттағы өзекті мәселелерге жақын екендіктерінен ерекшеленеді.

Қазақстан мен Әзірбайжан Каспий маңы мемлекеттері бола отырып, Батыс пен Шығысты байланыстыратын табиғи көпір болып табылады.

Каспий теңізі бойынша көршілер бола отырып, біздің ынтымақтастығымыздың аса маңызды пункттері энергетикалық мәселелер, мұнай тасымалдау, Ауыл шаруашылығы және Каспий теңізін маңызды халықаралық көлік артериясы ретінде пайдалану жөніндегі байланыстар болып табылады.

Түйінді сөздер: Қазақстан, Әзірбайжан, Каспий мемлекеттері, конвенция, энергетика.

Madyarbekova A.B.¹, Ibrayeva A.E.², Mukash S.A.³

¹ *1st year doctoral student of regional studies*

e-mail: aiym_bakhytkali@gmail.com

² *associate professor of regional studies, e-mail: aigerimibrayeva7@gmail.com*

³ *lecturer of regional studies, e-mail: saltanat@inbox.ru*

Eurasian National University after L.N.Gumilev

Kazakhstan, Nur-Sultan

KAZAKHSTAN AND AZERBAIJAN IN THE CASPIAN PROJECT

Abstract

The Republic of Kazakhstan and the Republic of Azerbaijan strive to build their relations on the basis of peace treaties and agreements.

States differ in that their positions are close to topical issues of a regional and international nature.

Kazakhstan and Azerbaijan, being Caspian States, are a natural bridge connecting the West and the East.

As neighbors on the Caspian sea, the most important points of our cooperation are energy issues, oil transportation, agriculture and communications on the use of the Caspian sea as an important international transport artery.

Keyword: Kazakhstan, Azerbaijan, Caspian countries, convention, energy.

Мадярбекова А.Б.¹, Ибраева А.Е.², Мукаш С.А.³

¹докторант 1-го курса кафедры регионоведение,

e-mail: aiym_bakhytkali@gmail.com

²доцент кафедры регионоведение,

e-mail: aiym_bakhytkali@gmail.com

³старший преподаватель кафедры регионоведение,

e-mail: saltanat@inbox.ru

*Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева,
Казахстан, г.Нур-Султан*

КАЗАХСТАН И АЗЕРБАЙДЖАН В КАСПИЙСКОМ ПРОЕКТЕ

Аннотация

Республика Казахстан и Республика Азербайджан стремятся строить свои отношения на основе мирных договоров и соглашений.

Государства отличаются тем, что их позиции близки к актуальным проблемам регионального и международного характера.

Казахстан и Азербайджан, являются естественным мостом, связывающим Запад и Восток.

Важнейшими пунктами нашего сотрудничества являются энергетические вопросы, транспортировка нефти, сельское хозяйство и использование Каспийского моря в качестве важной международной транспортной артерии.

Ключевые слова: Казахстан, Азербайджан, каспийские государства, конвенция, энергетика.

Кіріспе

Зерттеудің пайдаланылатын аспектісіне байланысты бірнеше топқа бөлуге болатын зерттеулердің тұтас корпусы бар. Бірінші топқа халықаралық қатынастар теориясының мәселелеріне, қазіргі халықаралық саяси үдерістерді талдауға арналған жұмыстар жатады. Халықаралық қатынастарды зерттеудің классикалық шетелдік мектептері И. Валлерстайн, Р. Гилпин және т. б. Геосаяси аспектілермен және сыртқы саясат мәселелерімен айналысатын заманауи зерттеушілердің арасында американдық маман С. Хантингтон деп атап өтті. Классикалық дипломатияның теориялық негіздері ағылшын ғалымдары Г. Никольсон және Э. Сатоу еңбектерінде ұсынылған. Халықаралық проблематикамен айналысатын ресейлік саясаттану өкілдерінен М. Лебедева, А. Маныкин және т. б. атауға болады.

Жұмыстың екінші тобы өткен ғасырдың соңы — осы ғасырдың басында Әзірбайжан Республикасының сыртқы саясатын қалыптастыруға байланысты тұжырымдамалық мәселелерге арналған. Сыртқы саяси қызметтің аймақтық факторлары А. Аббасбейли, А. Гасанов сияқты ғалымдардың кітаптарында зерттелген.

Үшінші топқа Әзірбайжанның мемлекеттік егемендігінің қалыптасуында, сондай-ақ оның экономикалық дамуында энергетикалық фактордың рөлі талданатын зерттеулер жатады. Олардың арасында В. Шорохов, А. Байрамов, сынды жұмыстар бар. Бесінші топқа зерттеушілердің саяси және этносаяси қақтығыстарға, атап айтқанда Таулы-Қарабақ қақтығыстарына назарын аударған еңбектері кірді. Бұл мәселеге А. Большаков, В. Тишков, сияқты авторлар назар аударды.

Негізгі бөлімі

Каспий мәртебесі бойынша өзара қолайлы шешімдерді іздеу маңызды проблема болып отыр. Әзірше екіжақты және көпжақты деңгейдегі келіссөздер бізге қажетті нәтижелер берген жоқ. Каспий маңы елдері екі емес топқа бөлінді-біреуі (Әзірбайжан және Қазақстан) теңізді ұлттық секторларға бөлу принциптерін қорғайды, оларды Батыс елдері бір мағыналы қолдайды; екіншісі-Каспий теңіз қойнауларын бірлесіп пайдалану үшін әрекет ететін Ресейді, Иранды және Түркменияға белгілі шектерде біріктіреді. Әзірбайжанның осы мәселе бойынша қатаң ұстанымын назарға ала отырып (Әзірбайжан шельфінің ұлттық тиесілілігі туралы мәселелердің басым бөлігі

бойынша өзгеруі мүмкін деп үміттену қиын), сондай - ақ игеру жобалары, мысалы, Ресейдің "Лукойл" қоса алғанда, әлемнің жетекші мұнай компанияларының қатысуымен Каспий теңізінің әзірбайжандық шельфінің кен орындары жасалған және іске асырыла бастаған мән-жайлар біздің көзқарасымызға төтеп бере алмайтыны анық. Осыған байланысты біздің ұстанымымызға түзетулер енгізу керек, оны Әзірбайжанға жақындату керек. Әзірбайжандар, әсіресе, тиісті өтемақы алған жағдайда қозғалысқа бара алады. Баку Каспийде, мысалы, мұнай кен орындарын барлау және игеру саласы Әзірбайжан саясаты республиканың Еуропа, Орталық Азия арасындағы негізгі көлік буыны ретінде қалыптасуына бағытталған және Таяу Шығыс. Бұл Оңтүстік Кавказда сол немесе басқа да ауқымды көлік жүзеге асыратын негізгі геосаяси ойыншылар арасындағы теңгерімді сақтауға ұмтылу жобалары. Нәтижесінде Әзірбайжан бір мезгілде өзара бәсекелес екі жобаға қатысады – TRASECA және "Солтүстік–Оңтүстік" көлік және коммуникация министрлігі. Ұмтылу өзінің энергия ресурстарын экспорттау бағыттарын әртараптандыру, сондай-ақ өз транзиттік әлеует, сондай-ақ елдің баламалы жобаларға енгізілуіне әсер етеді [1].

Президент И. Әлиевтің Қазақстанға 2006 ж. маусымда жасаған жұмыс сапары кезінде Каспий теңізі мен Әзірбайжан аумағы арқылы Қазақстан мұнайын тасымалдауға қатысты екі негізгі құжатқа, Баку-Тбилиси-Джейхан мұнай құбыры қол қойылды. Баку-Тбилиси-Джейхан мұнай құбыры Әзірбайжан үшін теңдестірілген саясаттың өнімі болып табылады. Құбырға қатысу Қазақстанға өзінің көпвекторлы сыртқы саясатын әртараптандыруға көмектесті. Мұнай құбыры Каспий теңізіндегі Азери-Чираг-Гюнешли Әзірбайжан мұнай кен орнынан өтеді. Жоба сондай-ақ Қазақстан үшін тамаша мүмкіндік болып табылады, өйткені ол мұнайды Қашаған және басқа кен орындарынан Орталық Азияға жеткізуді ұсынады [2].

2006 ж. Н. Назарбаев Қазақстанның жобаға қосылуы туралы келісімге қол қойды. 2007 ж. "ҚазМұнайГаз" қазақстандық ұлттық компаниясы Өзара түсіністік және Транскаспий мұнай тасымалдау жүйесін құру туралы Меморандумға қол қойды. Бастапқы кезеңде жылына 25 млн.тонна мұнай тасымалдау, содан кейін 38 млн. тоннаға дейін ұлғайту жоспарланған. Жобаны жобалау, салу және пайдалануға беру 2010-2011 жж. Қашаған кен орнында өндіру басталуымен шектелуі тиіс, бірақ Қазақстан Даму қиындықтарына тап болды. Сонымен қатар, Ресей мен Иран тарапынан қарсы әрекет Транскаспий жобасына кедергі жасады. Алайда, Қазақстан 2008 ж. Каспий теңізі арқылы Баку-Тбилиси-Джейхан құбыр желісі арқылы мұнай тасымалдай бастады, өйткені сол жылдың 24 маусымында Қазақстан Республикасы мен Әзірбайжан Республикасы арасындағы Баку - Тбилиси – Джейхан жүйесі арқылы Қазақстан Республикасынан Каспий теңізі және Әзірбайжан Республикасының аумағы арқылы халықаралық нарықтарға мұнай тасымалдауға қолдау көрсету және жәрдемдесу жөніндегі шарт күшіне енді [3].

2017 ж. Астана қаласында өткен Әзірбайжан-Қазақстан экономикалық ынтымақтастық жөніндегі үкіметаралық комиссиясының отырысында қазақстандық мұнай мен мұнай өнімдерін Әзірбайжан арқылы әлемдік нарықтарға жеткізу күн тәртібінің өзекті мәселесі болып отыр, өйткені көмірсутектерді Кавказ дәлізі арқылы тасымалдау қазіргі ынтымақтастықтың негізгі бағыттарының бірі болып табылады. 2015 ж. Қазақстаннан Батуми (Грузия) портына Әзірбайжан аумағы арқылы 2,9 млн. тонна мұнай, мұнай өнімдері және сұйытылған газ тасымалданды. 2017 ж. алғашқы алты айында тиісті көрсеткіш 1,6 млн. тоннаны құрады. Тараптар энергетикалық жобалар тұрғысынан бірлескен мүмкіндіктерді зерттеуге, Каспий өңірінен әлемдік және еуропалық нарықтарға бағытталған мұнай және мұнай өнімдерін жеткізу саласындағы ынтымақтастықты кеңейтуге, сондай-ақ Батум мұнай терминалы арқылы Әзірбайжан шыққан сұйытылған мұнай газын тасымалдау мәселелерін қарастыруға келісті [4].

Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі туралы конвенцияға Әзірбайжан, Қазақстан, Ресей, Иран және Түркіменістан Президенттері қол қойды. Каспий теңізінің құқықтық мәртебесін анықтау жөніндегі келіссөздер бес Каспий маңы мемлекеттері арасындағы теңізде ынтымақтастық мәселелерін шешу мақсатында 1992 ж. басталған болатын. Тараптар арасындағы келіспеушіліктердің негізгі себебі теңіз ресурстарына қол жеткізуді регламенттейтін халықаралық құжаттардың болмауы болып табылады. Бұл мәселеде Қазақстан, Ресей және Әзірбайжанда ұқсас позициялар болды, олар теңізді секторалдық бөлуді талап етті. Олар осы мәселе бойынша олардың өзара іс-қимылын реттейтін бірқатар келісімдерге қол қойды. Түркіменістан ұстанымы негізінен үш елдің ортақ пікірін бөліседі. Бірақ Ресей, Қазақстан және Әзірбайжан арасында, бір жағынан, екінші жағынан, Иран арасында келіспеушіліктер болды. Иран Каспий бассейнінің су беті мен түбінің тең бөлінуін қолдады.

1996 ж. бастап Каспий маңы мемлекеттері экологиялық қауіпсіздік мәселелерінен бастап балық аулау құқығы мен қауіпсіздік саласындағы ынтымақтастық мәселелерін талқылау үшін

жоғары деңгейде тұрақты кездесулер өткізіп тұрады. Ақтау қаласында Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі туралы Конвенцияны қабылдау әскери қауіпсіздікті, экологияны, энергетиканы, көлік пен туризмді қоса алғанда, түрлі салаларда мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықтың көптеген перспективаларын құрайтын өңірдің барлық елдерін одан әрі дамыту үшін негіз болды. Конвенция Каспий маңы елдерінің барлық проблемаларын шешпейді. Бұл болашақ мәселесі. Атап айтқанда, жаңа екі жақты және үш жақты кездесулер форматында Әзірбайжан, Түркменістан және Иран арасындағы Каспий теңізінің түбін бөлу мәселесі талқыланады.

Қазіргі кезде Қашағандағы қазақстандық мұнайдың үлкен көлемі Әзірбайжан арқылы 2018-2019 жж. жоспарланған өндірудің екінші кезеңінде екі мемлекет арасындағы көршілес және достық қарымқатынастар аясында БТД экономикалық факторларды, сондай-ақ қауіпсіздікті қамтамасыз етуді ескере отырып, Қазақстан үшін қолайлы балама бола алады деп күтілуде. Сондай-ақ, Баку мен Астана БТД - Транскаспий мұнай тасымалдау жүйесі - ТКНТС үшін Каспий бойынша Әзірбайжанға қазақстандық мұнайдың үлкен көлемін жеткізудің тиімділігіне ықпал ететін жобаны қарастыратынын атап өткен жөн. Мемлекеттік энергетикалық компаниялар Әзірбайжан - СОКАР және «Қазмұнайгаз» ТКНТС құрудың негізгі қағидаттары туралы келісімге қол қойды. Осы мақсатта жобаның бір бөлігі Каспий теңізінің қазақстандық жағалауында жаңа инфрақұрылым салу болып табылады. Атап айтқанда, Ескене - Құрық мұнай құбыры салынып, Құрық теңіз порты кеңейтіледі және Бакудің оңтүстігінде импортты қамтамасыз ететін жаңа объектілерге Каспий теңізі бойынша 700 км қашық-тыққа мұнай тасымалдау үшін жүк көтергіштігі 60 мың тонна жаңа танкерлер сатып алынады. Орта-лық Азия энергетикалық ресурстарын Әзірбайжан аумағы бойынша әлемдік нарыққа жеткізу жөніндегі транскаспийлік әріптестік мұнаймен шектелмейді. Сондай-ақ, әңгіме «Оңтүстік газ дәлізін» құру жобасының бір бөлігі ретінде Орталық Азия газын тасымалдау мүмкіндігі туралы болып отыр [5].

Конвенция Каспий теңізіне, оның суын, түбін, жер қойнауын, Табиғи ресурстар мен әуе кеңістігін қоса алғанда, қатысты Тараптардың құқықтары мен міндеттерін реттейді. Қауіпсіздікті қамтамасыз ету, Каспий маңы мемлекеттерінің төтенше жағдайлар мен әскери іс-қимылдарының салдарын болдырмау мәселелеріне ерекше назар аударылды. Сондай-ақ, лидерлер Конвенцияның ережелерін іске асыру үшін "сыртқы істер министрліктерінің қамқорлығымен тұрақты бес жақты консультациялардың арнайы тетігін" құруға уағдаласты. Конвенция қолайлы құқықтық база жасап қана қоймай, жаңа негізде жол ашады. Конвенция экологиялық проблемаларды шешуге ерекше көңіл бөледі. Әлемдік уылдырықтың шамамен 80% - ы Каспий теңізінен келеді. Осыған байланысты өңірде браконьерлердің қылмыстық топтары белсенді жұмыс істеуде. "Каспий теңізінің бірегей экологиялық жүйесін сақтау үшін биологиялық ресурстардың заңсыз кәсіпшілігіне қарсы күрес бойынша жеке құжат қабылдау қажет", - деді Қазақстан басшысы. Келісімнің басқа маңызды тармағы терроризмге қарсы күрестегі ынтымақтастық болып табылады. Жақын жерде тұрақсыз аймақтар бар: Таяу Шығыс және Ауғанстан. Сонымен қатар Каспийде теңіз мұнай-газ платформалары бар, және кез келген террористік акт барлық адамдар үшін ауыр зардаптарға әкелуі мүмкін [6].

Конвенцияның 7-бабына сәйкес теңіз беті жағалау сызығынан тыс созылатын 15 миль аймағын қоспағанда, жалпы пайдалануда қалады, оған қоса жағалау маңындағы елдердің толық бақылауымен ерекше балық аулау үшін әрқайсысы тағы да 10 миль. Сонымен қатар, Конвенция егжей-тегжейлі ойлауға және шекаралардың географиялық координаттарын қамтымауға немесе тіпті делимитация жүргізілуге тиіс қағидатты көрсетуге тиіс еді. Ымыраға келу мән-жайларға байланысты екі жақты, сондай-ақ үш жақты форматта шешілуі тиіс. Әзірбайжан, Иран және Түркменістан орта модификацияланған желінің нұсқасын пайдаланатын болады. Бұл, мысалы, Иранға Әзірбайжанмен Каспий теңізінің оңтүстік бөлігін нақты делимитациялау туралы келіссөздер үшін ішкі саяси кедергілерді жоюға көмектеседі [7].

КСРО ыдырағаннан кейін Грузия ғана емес TRACECA белсенді қатысушысы, сондай-ақ мұнай құбыры сияқты бірқатар ірі энергокөліктік жобаларды іске асырудың маңызды қатысушысы Баку-Тбилиси-Джейхан, Баку-Тбилиси-Эрзерум газ құбыры, Баку-Супса мұнай құбыры, Nabucco консервацияланған жобасы, бұл оған да әсер етті сыртқы саяси бағыт. Бүгінде Грузия Каспий мұнайын тасымалдау жөніндегі маңызды дәліз ретінде қарастырылуда, ол үшін қажетті инфрақұрылым бар. Атап өту жеткілікті Әзірбайжан мемлекеттік мұнай компаниясының меншігі болып табылатын және мұнай мен мұнай өнімдерін теңіз көлігіне ауыстырып тиеуге арналған Кулевадағы мұнай терминалы, Қазақстаннан темір жолмен түсетін, Түркменістан мен Әзірбайжан. Басқа да маңызды осы контекстегі инфрақұрылымдық объект-Супса порты. Поти және мұнайды ауыстырып тиеуге маманданған, Баку-Супса мұнай құбыры бойынша түсетін

Қалыптасқан жағдайда Ресей тарапы өңірде өздерінің көліктік-логистикалық ұстанымдарын сақтау жолдарын іздеуге мәжбүр. РТЖ "ААК", темір жолдарды бақылауға ие Армения мен Абхазия, өзге де тауарларды сатып алуға не орнатуға өз мүдделілігін жасырмайды одан әрі Оңтүстік Кавказда бірыңғай темір жол желісін құра отырып, Грузияның темір жол жүйесін бақылау нысандарын әзірлеу. Асқынғанға дейін 2008 жылы өзінің апогейіне жеткен Ресей мен Грузия арасындағы қақтығыс екі жақты қарым-қатынастардың күн тәртібінде бірлескен инфрақұрылымды қалпына келтіру және құрғақ бағдар бойынша поездар қозғалысын қалпына келтіру үшін ресейлік инвестициялар тарту Самтредиа–Тбилиси–Ереван. Сондай-ақ, теңіз қатынасы саласында ынтымақтастық белсенді дамыды. Атап айтқанда, пайдаланудан басқа жұмыс істеп тұрған паром өткелдерінің (Поти–Кавказ, (Поти–Новороссийск және т. б.) кеме қатынасын жаңғырту бағдарламасын жүзеге асыру жоспарланды. Поти-Новороссийск-Бургас желілері, сондай-ақ Ресей және грузин көлік инфрақұрылымдарының тиелуін ескере отырып, жаңа желілерді қалыптастыру. Сонымен қатар, келешегі қаралды ынтымақтастық Ұйымы шеңберінде қара теңіз экономикалық ынтымақтастық (ОЧЭС) және жоба Қара теңіз панъеуропалық көлік арала [8].

Еуропалық комиссия сондай-ақ Еуропалық Энергетикалық әртараптандыру үшін өте маңызды болып табылатын Транскаспий газ құбыры бойынша Түркменістан түбінен Еуропаға газ құбырын салу мүмкіндігін құптады. ЕО Еуропалық энергетикалық қауіпсіздік үшін аса маңызды рөл атқара алатын Каспий өңірінің көмірсутектері мен ресурстарын жеткізу көздерін әртараптандыруға мүдделі. Мұнайдан басқа Еуропалық Одақ әсіресе Каспий газына мүдделі. Еуропалық Одақ аймақ елдерімен тығыз ынтымақтастықты дамыту бойынша бірқатар бағдарламаларға бастама жасады. Осындай қадамдардың бірі Орталық Азиядан Еуропаға көмірсутегін тасымалдауды әртараптандыру бойынша инвестициялық жобаларды әзірлеуге бағытталған INOGATE бағдарламасы болып табылады. Орталық Азия-Кавказ-Еуропа көлік маршрутын іске қосуға жәрдемдесуге бағытталған TRACECA тағы бір бағдарламасы [9].

Ақтау қаласында өткен "TransCaspian Fiber Optic (TCFO)-Каспий теңізі түбінен екі ел арасындағы талшықты – оптикалық байланыс желісі (ТОБЖ) құрылысының салтанатты рәсіміне қатысты, деп хабарлайды Министрлер кабинеті басшысының баспасөз қызметі. Жоба трансконтинентальды болып табылады және Еуропа мен Азия арасындағы цифрлық телекоммуникациялық дәліз құрады. "Транстелеком" АҚ, KazTransCom және AzerTelecom Әзірбайжан байланыс операторы Каспий теңізінің түбіне ұзындығы 380-400 километрге жуық кәбілді төсеуді жүзеге асырады. ТОБЖ 2021 жылдың соңына қарай пайдалануға берілетін болады, ол сыйымдылығы 4-6 терабит/с кем емес деректерді беруге мүмкіндік береді [10].

14 ақпанда 2020 ж. Әзірбайжан Республикасының Президенті Ильхам Әлиев Мюнхенде Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевпен кездесті. Әрине, соңғы уақыттағы маңызды оқиға Каспий теңізінің заңды мәртебесін анықтау жөніндегі Конвенцияға қол қою болды. Каспийдегі болашақ ынтымақтастық барлық Каспий маңы елдеріне одан да көп дивидендтер әкеледі деп сенемін. 2019 ж. Каспий арқылы кабель құрылысы салынды. Бұл біздің елдерді одан әрі біріктіретін жоба. Сондықтан біз екіжақты қарым-қатынастарды үдемелі дамыту жолымен жүреміз. Біздің елдеріміз арасындағы достық және бауырластық қарым-қатынастар болашақта да нығая беретініне сенімдімін [11].

Қорытынды

Бүгінгі таңда Каспий өңірі өңірлік және халықаралық деңгейлерде халықаралық үдерістер тәуелді болатын оқиғалардың дамуы орын алған қазіргі заманғы саясаттың өзін-өзі қамтамасыз ететін өңірлік торабына айналып отыр. Каспий өңіріндегі қалыптасқан жағдай өңірлік және өңірлік емес мемлекеттердің мүдделері энергетикалық салада да, халықаралық қауіпсіздік саласында да тығыз байланысты. ХХІ ғасырда Каспий маңы мемлекеттерінің алдында көптеген проблемалар пайда болды, олардың ең маңызды бөлігі жаңа жолдарды іздестірумен және саяси және экономикалық дамудың тиімді тетіктерін әзірлеумен байланысты болды. Сондықтан Каспий өңірінде болып жатқан саяси және экономикалық үдерістерді жан-жақты талдау ерекше ғылыми қызығушылық тудырады.

Қол қойылған Конвенция Каспий маңы елдері алдында Каспий маңы елдерінің тығыз өзара іс-қимылы, экономикалық, көліктік сипаттағы мәселелерді шешу, халықтардың өмір сүру деңгейін жақсартуға ықпал ететін мәселелер үшін жақсы перспективалар ашады. Маңызды аспект болып конвенция "Каспий теңізінің конституциясы" болып табылады. Келесі кезең арнайы құрылған консультациялардың бес жақты тетігі деңгейінде тікелей бастапқы желілерді орнату әдістемесіне қатысты келісімнің жобасын әзірлеу және келісу міндеті тұр. Конвенция нақты сигнал мен

құқықтық іргетас береді, оның негізінде көпжақты сипаттағы барлық басқа мәселелер реттелетін болады.

Әзірбайжан Республикасының сыртқы саясатын және оның қалыптасуына әсер ететін өңірлік және жаһандық деңгейдегі геосаяси факторларды талдай отырып, автор Оңтүстік Кавказ мен Каспий теңізі аймағындағы ахуалды тұтастай зерттеген, ол өз кезегінде, жаһандық процестердің ықпалымен қалыптасатын, қазіргі әлемнің негізгі полюстері, ең алдымен Ресей мен оның одақтастары мен бір жағынан, АҚШ пен Еуропалық Одақтың арасындағы ынтымақтастық/бәсекелестіктің күрделі қарым-қатынасын қоса алғанда, - екінші жағынан, сондай - ақ ең алдымен өңірлік деңгейдегі екі ірі көрші державалардың-Түркия мен Иран саясатының әсері.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Давтян В. Транспортно-логистическая ситуация на Южном Кавказе: железнодорожные войны// *Мировая экономика и международные отношения*, 2017, том 61, № 7, с. 93–100.
2. Гусев Л.Ю. Қазақстанның саяси және экономикалық-энергетикалық дамуының негізгі бағыттары: мақалалар жинағы // *Директ-Медиа*, 2015 с. 101.
3. [Официальный сайт МИД РК. Договорно-правовая база между РК и РА](http://mfa.gov.kz/ru/baku/content-view/dogovorno-pravovaa-baza-mezdu-respublikoj-kazahstan-i-azerbajdzanskoj-respublikoj) <http://mfa.gov.kz/ru/baku/content-view/dogovorno-pravovaa-baza-mezdu-respublikoj-kazahstan-i-azerbajdzanskoj-respublikoj> [Пайдалану күні: 30.03.2020]
4. Huseynov R. Azerbaijan – Kazakhstan relations: current situation and prospects // *The Politicon*, 2017, P. 140-160. DOI: 10.14746/pp. 2017.22.3.11.
5. Демеев А.Д. Теңіз жағалауы мемлекеттері арақатынасында Каспий теңізінің рөлі // *Хабаршы Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті «Тарих және саяси-әлеуметтік ғылымдар» сериясы* 2019 №3 (62), С. 151-156.
6. [Countries bordering the caspian sea sign major treaty of cooperation at the caspian summit in Kazakhstan](http://www.brusselstimes.com/eu-affairs/12671/countries-bordering-the-caspian-sea-sign-major-treaty-of-cooperation-at-the-caspian-summit-in-kazakhstan) <http://www.brusselstimes.com/eu-affairs/12671/countries-bordering-the-caspian-sea-sign-major-treaty-of-cooperation-at-the-caspian-summit-in-kazakhstan> [Пайдалану күні: 31.03.2020]
7. Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі туралы Конвенция (қ. Ақтау, 12 тамыз 2018 жылы) https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32541888#pos=0;200 [Пайдалану күні: 31.03.2020]
8. Липартелиани Г. ОӘК: қалыптасу мәселелері және негізгі қайшылықтар // *Білік*, 2012, № 5, 155-157 Б.
9. Черницына С.Ю. Геополитические особенности Каспийского региона <https://cyberleninka.ru/article/n/geopoliticheskie-osobennosti-kaspiyskogo-regiona> [Пайдалану күні: 02.04.2020]
10. [Казахстан и Азербайджан проложат «цифровой коридор» по дну Каспия](https://ru.sputniknews.kz/economy/20191119/12071599/kazakhstan-iazerbaydzhan-tsifrovoy-koridor-kaspiy.html) <https://ru.sputniknews.kz/economy/20191119/12071599/kazakhstan-iazerbaydzhan-tsifrovoy-koridor-kaspiy.html> [Пайдалану күні: 03.04.2020]
11. Әзірбайжан Республикасы Президентінің ресми сайты *Ильхам Алиев встретился в Мюнхене с президентом Республики Казахстан Касым-Жомарт Токаевым* <https://ru.president.az/articles/35804> [Пайдалану күні: 03.04.2020]